

YASSIADA'DA İDAM TALEBİYLE YARGILANAN DEMOKRAT PARTİ TRABZON MİLLETVEKİLİ MUSTAFA REŞİT TARAKÇIOĞLU'NUN SAVUNMASI

*Zehra ARSLAN**

ÖZ

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 27 Mayıs 1960 İhtilâli sonrasında tutuklanan ve Yassıada'da idam cezası ile yargılanan Demokrat Parti'ye mensup Trabzon milletvekilidir. İddianamede Tarakçıoğlu'nun idam cezası ile yargılanmasına gerekçe olarak; Demokrat Parti meclis grubunda muhalefetin sindirilmesini öneren konuşmalar yapması, Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi, Tahkikat Encümeni'nin oluşturulması, seçim kanunu ile ilgili düzenlemelerin lehinde oy kullanması, kendisine maddi menfaat sağlaması ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 'okul' haline getirilmesi için kanun teklifi vermesi gösterilmiştir. Savunmasında bu iddiaların çoğunluğu reddedilmiş ve atfedilen suçlamaların hiçbirinin idam cezası ile yargılanmayı gerektirmediği vurgulanmıştır. Yassıada tutanakları ışığında hazırlanmış olan bu çalışmada, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'na atfedilen suçlamalar ve bu suçlamalara karşı yaptığı savunmanın içeriği ve diğer belgeler incelenerek, Tarakçıoğlu'nun Yassıada'da yargılanma sürecinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Darbe, iddianame, savunma, idam, mahkeme, sağlık, beraat.

DEFENSE OF THE DEMOCRATIC PARTY TRABZON DEPUTY MUSTAFA REŞİT TARAKÇIOĞLU WHO WAS TRIED FOR DEATH PENALTY IN YASSIADADA

ABSTRACT

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu is Trabzon deputy of Democratic Party who was arrested and tried for death penalty in Yassıada after the

* Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Bölümü, RİZE.

Revolution dated 27 May 1960. In the bill of indictment, grounds for the trial of Tarakçioğlu for death penalty were as follows: making speeches that suggested suppressing the opposition at the parliamentary group of the Democratic Party; the transformation of Kırşehir into a district; the establishment of the Investigation Commission; voting for the regulation concerning the electoral law; gaining pecuniary advantages; and placing a bill of law for changing the Faculty of Political Sciences into a school. In his defense, most of these allegations were rejected. It was also emphasized that none of the above-mentioned accusations required being tried for death penalty. Prepared in the light of Yassıada records, this study aimed at revealing the process of the trial of Tarakçioğlu in Yassıada by examining the content of the accusations addressed to Mustafa Reşit Tarakçioğlu, his defense against such accusations, and other related documents.

Keywords: Coup d'état, bill of indictment, defense, death penalty, court, health, exculpation.

Giriş

Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidara gelmiş ve Türkiye'de çoğulcu demokrasi sistemi gerçek manada işlemeye başlamıştır. 1954 seçimlerinde de başarısını sürdüren DP, Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi, basın özgürlüğünün zedelenmesi, hâkimler üzerinde baskılar oluşturulması gibi birtakım uygulamalar nedeniyle tepkileri üzerine çekmeye başlamıştır.¹ Artan tepkilerin sonucu olarak 1957 seçimleri yaklaşırken ilk cepheleşme girişimi muhalefet kanadından gelmiş ve 19.09.1957 tarihinde CHP-HP ve CMP arasında "İş Birliği" toplantısı yapılmıştır. "İş Birliği" girişimi, sandalye kaygıları yüzünden sonuçsuz kalmakla birlikte² DP idarecilerini tedirgin etmiştir.³ 27 Ekim 1957 seçimlerinde oy oranını düşürmesine rağmen DP iktidarını sürdürmüş ve bu seçimlerden sonra Türk siyasi hayatına cepheleşmeler damga

¹ Özellikle 1956 yılında çıkartılan 5680 sayılı Basın Yasası'nda yeni değişiklikler yapan 6733 sayılı ve 7 Haziran 1956 tarihli yasa ile 27 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası iktidar-muhalefet ilişkilerini olumsuz etkilemiş ve basın ve radyo özgürlüğüne büyük bir darbe indirmiştir. Zehra Arslan, "Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar)", *History Studies*, Volume: 4, Issue: 2, (Temmuz 2002), s. 3. Zehra Arslan, "Trabzon'da Vatan Cephesi 12 Ekim 1958-27 Mayıs 1960", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı:36, (Kış 2013), s.130.

² Arslan, *Vatan Cephesi Davası*, s. 19; Arslan, *Trabzon'da Vatan Cephesi*, s. 130.

³ Adnan Menderes'in Vatan Cephesi Davası'nda Burhan Apaydın tarafından yapılan savunmasında, İş Birliği girişimi ile milletin kesin olarak iki kutba ayrıldığı ve 27 Mayıs Darbesi'ne bu girişimin zemin hazırladığı savunulmuştur. Arslan, *Vatan Cephesi Davası*, s. 19.

vurmuştur. Başta CHP ve muhalif basın olmak üzere Irak Devrimi'nden⁴ cesaret alan muhalefet, Menderes'in devrilmesi gerektiğine dair ve İsmet İnönü'nün halkı "Milli Birliğe" çağırıldığı⁵ propagandalar yapmaya başlamıştır. Bu durum DP iktidarını, muhalefete karşı harekete geçirmiş ve Adnan Menderes, 12 Ekim 1958 tarihinde Manisa konuşmasında vatandaşları milli birliğe davet ederek bir "Vatan Cephesi" oluşturulmasını gündeme getirmiştir.⁶

Özetle 1957 seçimlerinden sonra iktidar ve muhalefet arasında karşılıklı cepheleşme faaliyetleri ve söz düelloları Türkiye'yi siyasi bir kaosa sürüklemiştir. Üniversite, Uşak olayları, iktidarın Tahkikat Encümeni oluşturarak bu Encüme yargılama dâhil olağanüstü yetkiler veren yasalar çıkartması gibi sebepler Türkiye'de Cumhuriyet döneminin ilk askeri darbesine zemin hazırlamıştır. 27 Mayıs 1960 günü gerçekleşen askeri darbe sonucunda DP'nin yönetici kadrosu ve milletvekilleri tutuklanarak Yassıada'ya götürülmüşlerdir. Bu çerçevede gözaltına alınıp tutuklanan Trabzon DP milletvekillerinden Mahmut Goloğlu ve Sabri Dilek'in 23 Ağustos 1960'da, Osman Turan, İsmail Şener, Salih Zeki Ramoğlu, Hasan Polat, Osman Nuri Lermioğlu, Selahattin Karayavuz, Fikri Karanis, Pertev Sanaç ve Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun ise ilk ifadeleri 30 Ağustos 1960 günü alınmıştır.⁷

DP Trabzon milletvekilleri arasında bulunan ve Başsavcının idam talebi ile yargılanmasını istediği Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Milli Mücadele döneminden itibaren Trabzon'da toplumun ve siyasetin önde gelen isimlerinden birisidir. 1892 yılında Trabzon'un Kindinar Mahallesi'nde dünyaya gelen Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 1919-1920'de Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyesi olarak faaliyetlerde bulunmuş ve 1923 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'na kayıt olmuştur. 1918 yılında Trabzon Öğretmenler Cemiyeti'ni ve 1922 yılında Trabzon Türk Ocağı'nı kurmuş olan Tarakçıoğlu, yıllarca her iki oluşumun da başkanlığını yapmıştır.⁸ Trabzon siyasetinin önde gelen isimlerinden birisi olan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 1946 seçimlerine CHP listesinden girerek Trabzon milletvekili seçilmiştir. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde de CHP Trabzon milletvekili olarak parlamentoda yer almıştır. Fakat 1951 yılının

⁴ Irak Kralı Faysal ve Başbakanı Nuri Sait, Bağdat Paktı toplantısı için Türkiye'ye hareket edecekleri gün çıkan ayaklanmada öldürülmeleri üzerine Irak'ta darbe olmuş ve krallık rejimi yıkılarak Cumhuriyet kurulmuştur. Adem Çaylak, *Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s. 339; *Cumhuriyet*, 15.07.1958.

⁵ *Cumhuriyet*, 21.07.1958.

⁶ *BCA*, Yassıada Tutanakları "Vatan Cephesi", 010. 09/ 212. 656.1, 10.05.1961; *Zafer*, Sayı: 3283, 13.10.1958; *Milliyet*, 13.10.1958; *Hizmet*, Sayı: 321, 13.10.1958; Arslan, *Trabzon'da Vatan Cephesi*, s. 130.

⁷ Arslan, *a.g.t.*, s. 446-450.

⁸ *B.C.A.*, 010.09/54.159.6.10, 11.08.1961; *Tercümeihal Varakası ve Sicil Dosyası*, Dönem: VIII, Sicil No: 1495, Defter No: 1071, Zarf No:58; *Trabzon*, Sayı: 1129, 28.04.1950.

Ocak ayında, 1923 yılında girdiği CHP'den ayrılarak DP'ye katılmıştır.⁹ Böylece 1946-1951 yılları arasında CHP ve 1951-1960 tarihleri arasında Trabzon DP milletvekili olarak parlamentoda görev yapmış¹⁰ olan Tarakçıoğlu'nun, 14 yılı milletvekilliği ve 34 yılı maarif işleri olmak üzere, toplam 48 yılı devlete hizmet ile geçmiştir.¹¹ Milletvekilliği süresince Maarif Encümeni'nde çalışmış ve beş yıl bu Encümene başkanlık yapmıştır. Maarif Encümeni'nde görev yaptığı dönemde Meclis'e, başöğretmenlerin makam ücretlerini iki katına çıkartılması, yetim maaşlarından istifade edemeyen kız çocuklarının bu haklardan yararlanması, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 'okul' haline dönüştürülmesi, Trabzon'da bir teknik üniversite kurulması ve Üniversiteler Kanunu'nun değiştirilmesi gibi kanun teklifleri vermiştir.¹² Tarakçıoğlu, 27 Mayıs 1960 darbesi ile birlikte ilk olarak Türk Ceza Kanunu'nun 141/3 ve 146. maddelerine göre suçlanmış ve 1 Haziran 1960 tarihinde nezarete alınmıştır. 10 Eylül 1960 tarihinde de tevkif müzakeresi onaylanarak¹³ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 104. maddesi gereğince tevkif edilmiştir.¹⁴ Fakat daha sonra iddia makamı, suçun asli faili olduğu kanaatine varmış ve 146/1'e göre yani idam cezası ile yargılanmasına karar vermiştir.¹⁵

İlk İfade (30. 08. 1960)

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu ilk ifadesini 30 Ağustos 1960 tarihinde vermiştir. İfadesine, cumhuriyete bağlılığını dile getirerek ve DP iktidarının bir dikta rejimi kurmak amacı ile hareket ettiğine dair iddiaları reddederek başlamıştır: "...şimdiye kadar cumhuriyet prensiplerine sadık kaldım. Esasen iktidarın bir dikta rejimi kurmak... Devlet idaresini bir fert veya zümrenin eline bırakmak üzere faaliyetlerde bulunduğumu kabul etmiyorum. Ve buna delalet eden en ufak bir fiil veya hareket mevcut değildir. İktidara seçimle geldik, seçim kanununda da bu prensipleri ihlal edecek bir tadilat yoktur".¹⁶

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu ifadesinde, meclisin teşrii devresinde TBMM'den çıkan bir kanunun anayasaya muhalif olamayacağını belirtmiştir. Ayrıca 2247 sayılı kararla kurulan Tahkikat Encümeni'ne yetkiler veren kanunun müzakereleri sırasında mecliste olduğunu ve bu kanunun lehinde oy

⁹ *Halk*, Sayı: 3093, 28.09.1951.

¹⁰ Arslan, *a.g.t.*, s. 363; Tercümeihal Varakası ve Sicil Dosyası, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu*, Dönem: VIII, Sicil No: 1495, Defter No: 1071, Zarf No: 58.

¹¹ *B.C.A.*, 010.09/54.159.6.8, 11.08.1961

¹² *B.C.A.*, 010.09/54.159.6.9, 11.08.1961

¹³ *B.C.A.*, 010.09/425.1270.2.132, 08.10.1961.

¹⁴ *B.C.A.*, 010.09/ 5.15.1.

¹⁵ *B.C.A.*, 010.09/54.159.6.2, 11.08.1961; *Ses*, Sayı: 205, 17.07.1961.

¹⁶ *B.C.A.*, 010.09/1.4.1.170, 30.8.1960, s. 58; Arslan, *a.g.t.* s. 446-450; Zehra Arslan, "27 Mayıs Darbesi'nin Trabzon'da Yansımaları ve DP Trabzon Milletvekillerinin İfadeleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 192, Haziran 2011, s. 148.

kullandığını söylemekten de çekinmemiştir. Kanunu destekleme sebebini ise iktidarın ve memleketin aleyhinde muhalefet tarafından yapılan kötü propagandaların amacından saptırılmasına bağlamıştır. Dolayısıyla, daha önce bu amaçla kurulan komisyonlar olduğu gibi, ne içtüzüğe ne de anayasaya aykırı bir tarafı olmayan ve kötü propagandaları incelemek için oluşturulan Tahkikat Komisyonu'nun son derece doğal bir oluşum olduğunu belirtmiştir.¹⁷

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin kurulması ve yetim kız çocuklarına maaş bağlanması gibi kanun teklifleri verdiğini ve hükümetin maddi açıdan bu tekliflere muhalif olmasına rağmen kanunların her ikisinin de kabul edilmesini örnek göstererek, "dikta rejimi" suçlamalarını reddetmiştir. Tarakçıoğlu ifadesini, anayasanın 17. maddesine göre, mebusların verdikleri oylardan sorumlu tutulamayacağı hükmünü hatırlatarak ve kendisine atfedilen iddiaları reddederek tamamlamıştır.¹⁸

Savunmalar (20 Haziran 1961, 11 Ağustos 1961)

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu 20 Haziran 1961 tarihli savunmasına, 1946 yılında başladığı milletvekilliği görevi boyunca yaptığı hizmetleri hatırlatarak başlamıştır. Daha sonra Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından Anayasaya aykırı kanunlar çıkarmak yoluyla dikta rejimine gittiği iddia edilen Adnan Menderes hükümetini desteklemek suretiyle suç ortaklığı yapmakla suçlanmasının yanlışlığına dikkat çekmiştir.¹⁹ Tarakçıoğlu, DP iktidarının bir diktatörlüğe gittiği şeklindeki suçlamaları, ifadesinde olduğu gibi 20 Haziran 1961 tarihli savunmasında da şu sözlerle kati bir biçimde reddetmiştir: "...*Diktatör, bulunduğu memleketi kendi iradesi ile idare eder... Diktatörlük muhalefet istemediği gibi bütün gazeteleri eline alır. Bizde ise ne böyle bir diktatörlük ne de bu şartlar vardır. Bu bakımdan hiçbir şekilde diktatörlük rejimine gidildiğine inanmıyorum...*"²⁰

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun hem kendi el yazısı ile kaleme aldığı, hem de Avukatı Vâsık Balkış tarafından yapılan 11 Ağustos 1961 tarihli savunmasının başlangıcı, Başsavcılık tarafından hakkında istenilen idam cezası talebi üzerinde yoğunlaşmıştır. İdam cezası talebinin gerekçesi olarak; Selâhiyet Kanunu haricinde Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi ve seçim kanunu ile ilgili düzenlemelere olumlu oy kullanması, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 'okul' haline getirilmesi teklifinde bulunması ve parti meclisinde veya meclis kürsüsünde muhalefet aleyhinde sözler sarf etmesi gösterilmiştir.²¹

¹⁷ B.C.A., 010.09/1.4.1.170, 30.8.1960, s. 58.

¹⁸ B.C.A., 010.09/1.4.1.170, 30.8.1960, s. 58.

¹⁹ B.C.A., 010.09/54.159.6.33, 11.08.1961, 20.06.1961.

²⁰ B.C.A., 010.09/54.159.6.35, 11.08.1961, 20.06.1961.

²¹ B.C.A., 010.09/54.159.6.20, 11.08.1961; B.C.A., 010.09/54.159.6.1, 11.08.1961; B.C.A., 010.09/54.159.6.19, 11.08.1961. Hikmet Öksüz-Veysel Usta, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Hayatı*,

Bu iddialara karşı savunmada, parti grubundaki birkaç konuşmanın ve getirilen kanun tekliflerine müspet oy kullanmasının bir insanı idam sehпасına götürecekt kadar ağır sebep teşkil etmesinin mümkün olmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır.²² Bu nokta belirtildikten sonra Avukat Vasfi Balkış, Başsavcıcıyı ima ederek Muammer Aksoy'un Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı makalesinde yer alan şu alıntıya yer vermiştir: “*Hukuki bilgin, seni akla sığmayacak derecede garip, hatta korkunç sonuçlara ulaştırıyorsa, hukuktan değil bilgiden şüphe etmelisin*”. Balkış savunmayı, “*bir kanun teklifi ve yapılan birkaç konuşma ile müvekkilim idam gibi korkunç bir akibete ulaştırılacaksa bu durumu benim aklımın almasına imkân yoktur*” şeklindeki sözlerle devam ettirmiştir. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesinin, meclis kürsüsünde konuşan bir hatibin sehpağa götürülmesine izin vermesi halinde, asıl o zaman Anayasasının tebdil ve tağıyir edilmiş olacağı belirtilmiştir.²³

Mustafa Reşit Tarakçioğlu'nun idam cezası ile yargılanması talebinde bulunulan teşrii fiilleri maddeler halinde savunmada yer almış ve ilk olarak Anayasasının tebdil ve tağıyir edildiğı belirtilen kanunlara oy verdiğı iddialarına cevap verilmiştir. Burada Tarakçioğlu'nun, seçim güvenliğı ile ilgili olan Kırşehir'in ilçe haline getirilmesine dair kanuna ve suçun asıl icra hareketlerine intikali safhasını teşkil ettiği ileri sürülen Salâhiyet Kanunu'na olumlu oy vermediğı belirtilmiştir.²⁴ Özellikle de Tahkikat Encümeni'nin yetkilerini tayin eden 7468 Sayılı Kanun'a, 27 Nisan 1960 günü yapılan oylamada bulunmadığı, dolayısıyla da olumlu oy vermediğı, Doktor İhsan Ekin'in noter tasdikli beyanı ile belgelendirilmiştir.²⁵

Diğer kanunlara ise suç kastı ile değil gerçekten inandığı için oyunu olumlu yönde kullandığı ve dosyada bunun aksini ispatlayacak bir durum olmadığı belirtilmiştir.²⁶ Mustafa Reşit Tarakçioğlu savunmasında “...*Anayasaya aykırı olduğu iddia edilen kanunların hiçbirisinin anayasaya aykırı olduğuna kani değilim...*” diyor ve avukatı tarafından da belirtildiğı gibi, kanunlara oy verirken sadece vicdanının sesini dinleyerek hür iradesi ile tercihini kullandığını belirtiyordu.²⁷

Mustafa Reşit Tarakçioğlu'na atfedilen bir diğer suçlama, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin okul haline dönüştürülmesi için kanun teklifi vermesi olmuştur. Tarakçioğlu öncelikle 15 Temmuz 1961 tarihinde Yüksek Adalet Divanı Başkanlığından, Siyasal Bilgiler Fakültesi ile ilgili Başsavcının esas

Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi, Trabzon 2008, s. 100.

²² B.C.A., 010.09/54.159.6.20, 11.08.1961.

²³ B.C.A., 010.09/54.159.6.21, 11.08.1961.

²⁴ B.C.A., 010.09/54.159.6.34, 20.06.1961.

²⁵ B.C.A., 010.09/54.159.6.34, 20.06.1961; B.C.A., 010.09/54.159.6.30, 11.08.1961.

²⁶ B.C.A., 010.09/54.159.6.20, 11.08.1961.

²⁷ B.C.A., 010.09/54.159.6.20, 11.08.1961.

hakkındaki mütalaasını inceleme izni talep etmiş²⁸ ve savunmasını buna göre oluşturmuştur. Savunmada, bu meselenin Anayasa ve rejimle ilgisi olmadığına vurgu yapılmıştır. Tamamen teknik bir sebebe dayandığı belirtilen bu teklifin iddianamede yer alması ise 29 Nisan olayları²⁹ ile bağlantı kurulmak istenmesine bağlanmıştır. İşaret edilen teknik sebepler savunmada şöyle açıklanmıştır: Okulun memur yetiştirme amacı ile kurulmuş olmasına rağmen sonradan hukuk mezunları idari, iktisat mezunları ise mali makamlara tayin hakkı kazanmaları sonucu düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yabancı dillerin bu müessesede inkişafına imkân vererek öğrencilerin seçecekleri şubelerde olgun olarak yetişmeleri bakımından daha çok hareket kabiliyeti olan yüksek okul haline getirilmesi faydalı bulunmuştur.³⁰

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu savunmasına ek ve delil olarak, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin okul haline dönüştürülmesiyle ilgili 9 Ocak 1958 tarihinde DP grubunda yaptığı konuşmayı sunmuştur. Konuşmasının içeriğinde amaçlarının ilmi özekliği sağlamak olduğuna vurgu yapan Tarakçıoğlu, Üniversite Kanunu'nun mutlaka değiştirilmesi bunun yapılamaması halinde ise kanuna ek hükümlerin ilave edilmesi gerektiğini belirtmiştir: “...*Bir üniversite kanununu yaparken ona hâkim olan prensipler aranmaz... Üniversite kanununu yeni baştan ele almak lazımdır... Biz üniversiteyi okul haline getirecek değiliz. Bir ilim ve meslek meselesini herhangi bir okul yahut lise şekline sokmak kimsenin hatırından geçmez. Ama bugün elimizdeki kanun da bir acayip kanundur. Hükümet içinde hükümet gibi bir şeydir. İlim muhtariyetine hürmetimiz tamdır...*”³¹

Savunmada, teklifin yasalaşmasının Anayasanın hangi maddesinin ihlali anlamına geleceği şeklindeki bir soru ile iddiaların mesnetsizliği ifade edilmek istenmiştir. Üstelik bu teklifin statüsündeki okulların dünyada örnekleri bulunmaktaydı ki, mesela Fransa'daki benzeri, fakülte değil bir okuldu. Teklifte sadece devlet kadrolarına memur yetiştirme amaçlı olarak Fakülte'nin eski haline ifrağı istenmekteydi. Savunmada konu şu ifadelerle sonlandırılmıştır: “...*Ankara olaylarından sonra bazı kimseler tarafından aylarca encümenlerde bekleyen bu teklifin Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne karşı bir nevi misilleme tedbiri olarak kullanılmak istenmesinden de müvekkilim hiç mesul olamaz. Kaldı ki, kanun teklif etmek suç değildir. Bunun Anayasanın tadil ve*

²⁸ B.C.A., 010.09/54.159.6.26, 15.07.1961.

²⁹ İsmet İnönü'nün 29 Nisan'da başlayan Ege gezisi ve İstanbul'a dönüşünde meydana gelen olaylar ve tüm olup bitenlerden hükümetin sorumlu tutulması, hükümetin sert tavrı siyasi gerginliği arttırmıştır. Öğrenci olayları üzerine İstanbul ile Ankara'daki üniversiteler ve yüksekokullar, örfi idare kararıyla 29 Nisan 1960 tarihinde bir ay süreyle tatil edilmiştir.

³⁰ B.C.A., 010.09/54.159.6.2, 11.08.1961.

³¹ 09.01.1958 tarihli DP Grup Zaptı, B.C.A.,010.09/54.159.6.17,11.08.1961; B.C.A.,010.09/54.159.6.6, 11.08.1961.

*ilgasına cebren teşebbüs suçunun asli fiillerinden addedilmesi her türlü ölçüden uzak bir iddiadır”.*³²

Ayrıca Başsavcının iddialarının aksine bu teklif, üniversite olaylarından daha önce yani 8.02.1960 tarihinde BMM Başkanlığına sunulduğu için 29 Nisan olayları ile bir bağlantısı olduğu şeklindeki iddiaların gerçeklik payı yoktu.³³ Tarakçıoğlu bu açıklamalardan sonra eğitimci kişiliğini hatırlatarak, aleyhindeki suçlamaları reddetmiştir: “...*Memleketime 34 yıl ömür vermiş bir maarifçiyim. Bu mesele hakkında uyum tetkikleri yapıldıktan sonra tasarı meydana gelmiştir. Trabzon’da bir teknik üniversite kurulması tasarısını da bunun gibi hazırlamıştık...1924 tatilli anayasasının 15.maddesi kamun teklif etmeyi bir hak hatta bir vazife olarak tanıdığı halde Başsavcının bizi suçlu telakki etmesi kamunen doğru değildir... Bu sebepten aleyhimdeki suç iddiasını reddederim...*”³⁴

Savunmada son olarak Mustafa Reşit Tarakçıoğlu’nun DP Meclis Grubunda yaptığı konuşmalarla³⁵ ilgili iddialara yer verilmiştir. İlk olarak Tarakçıoğlu’nun hem DP grubunda hem de Mecliste çok sayıda konuşma yapmasına rağmen bunların çok cüzi bir bölümünün iç siyasete yönelik olduğu belirtilmiştir. Üstelik iç siyasi çekişmelerle ilgili yaptığı konuşmaların hepsi siyasi gerginliğin arttığı 1958 yılına aitti ve iddia makamı, sadece bu yıl içerisindeki dört konuşmaya dayanarak Tarakçıoğlu’nu suçlamıştı. Savunmada Tarakçıoğlu’nun siyasi çekişmelerden uzak kalmayı tercih etmesine rağmen 1958 yılında sıhhi yönden rahatsızlığı, Meclis içerisindeki kavgalar ve ülkenin anarşik bir sürece girişi gibi nedenlerle bu tarz konuşmalar yaptığı iddia edilmiştir. Ayrıca 1959 ve 1960 tarihlerinde Tarakçıoğlu’nun hiçbir siyasi konuşma yapmaması delil gösterilerek, bu durumun istisna olduğu belirtilmiştir. Üstelik Tarakçıoğlu Meclis Başkanlığı seçiminde muhalif gruba katılmış, 90’lık takrire imza koymuş ve 97’lik listede adı mukavemetçiler arasında yer almıştı³⁶

Başsavcılığın iddialarının aksine savunmada, Tarakçıoğlu’nun DP grubunda yaptığı konuşmalarda diktaya gidecek aşırı bir teklif veya normal parlamento lisanına aykırı bir üslup bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Avukat Vasfi Balkış’ın görüşüne göre Başsavcı, Tarakçıoğlu’nun konuşmalarındaki münferit cümlelerini bile ana fikre uygun bir şekilde tefsir etmemiştir. Örneğin Irak’ta meydana gelen ihtilal dolayısı ile 27 Temmuz 1958 tarihli DP grup toplantısında Tarakçıoğlu’nun yaptığı konuşma, muhalefetin Meclisi toplamasına

³² B.C.A., 010.09/54.159.6.2, 11.08.1961.

³³ B.C.A., 010.09/54.159.6.2, 11.08.1961.

³⁴ B.C.A., 010.09/54.159.6.3, 11.08.1961.

³⁵ Bu konuşmalar şu tarihlerde yapılmıştır: 09.01.1958,24.07.1958,09.08.1958,08.12.1958; B.C.A., 010.09/54.159.6.119, 11.08.1961.

³⁶ B.C.A., 010.09/54.159.6.2, 11.08.1961.

mani olunmasını teklif ettiği şeklinde Başsavcı tarafından tamamen yanlış aksettirilmişti. Oysa Tarakçıoğlu, Meclisin toplanmamasını teklif etmemiş, Meclisin tatil esnasında devamı ve toplantı halinde kalması teklifinin reddedilmesini istemişti.³⁷

Tarakçıoğlu 7 Temmuz 1961 tarihinde Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı'na hitaben yazdığı bir yazıda, 16 Haziran 1961 tarihli duruşma esnasında Başsavcı tarafından 24 Temmuz 1961 tarihli DP grubundaki konuşmalarından bazı bölümlere yer vererek savunmasını yazmasının istendiğini fakat o esnada bu konuşmanın içeriğini hatırlamadığını, daha sonra tetkik ettiğini belirtmiştir.³⁸ Tetkik yaptıktan sonra da 27 Temmuz 1958 ve 9 Ağustos 1958 tarihli DP grubunda yaptığı konuşmaların ilgili bölümlerini savunmasına delil olarak sunmuştur. 27 Temmuz 1958 tarihli konuşmasından önemli satır başları şunlardır: "...*Vaziyet şudur: İnisiyatifi almak lazımdır... Öyle bir muhalefet ki hürriyetten asla eser yok... Toplamayacağız, kanun hükmü yerine gelecek ama müzakereyi açmayacağız, ret edeceğiz onların toplanmalarına imkân vermeyeceğiz. Onlar inisiyatifi ellerine almak istiyorlar bunu onlara vermeyeceğiz. Benim arkadaşlarımdan ricam şudur: Memleketin huzurunu bozacak, samimiyetten uzak teşebbüslerle Meclisi müzakereye sevk etmek yerinde değildir...*"³⁹

Bu konuşmaların içeriğine bakıldığında Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun, savunmada belirtildiği gibi Meclisin normal teşrii döneminde değil de tatil döneminde toplanmasına karşı çıktığı açık olarak anlaşılmaktadır. Savunmada, Meclisin tatil esnasında devamının reddedilmesinin anayasaya aykırı bir hüküm teşkil etmediği belirtildikten sonra Tarakçıoğlu'nun bu konuşmasının nedeni, o dönemde muhalefete güvensizliğine ve Meclisin toplanmasını zaruri olarak görmemesine bağlanmıştır.⁴⁰

Başsavcı, 9 Ağustos 1958 tarihli DP grubunda yaptığı konuşması ile de Tarakçıoğlu'nun, muhalefeti engellemeye yönelik faaliyetler içerisine girdiğini iddia etmiştir. Başsavcının suçlamalarının aksine 9 Ağustos 1958 tarihli DP grubunda yaptığı konuşma ile Meclisin toplanmasına ve muhalefetin arzusunun yerine getirilmesine yardımcı olduğunu savunan⁴¹ Tarakçıoğlu, bazı milletvekillerinin çoğunluk sağlanmaması amacıyla Ankara'yı terk etmek istemeleri üzerine DP grubunda 9 Ağustos 1958 tarihinde kendisine suç isnat edilen bu konuşmayı yaptığını belirtmiştir. Konuşmada şu ifadeler yer almaktadır:⁴²

³⁷ B.C.A., 010.09/54.159.6.23, 11.08.1961.

³⁸ B.C.A., 010.09/54.159.27.23, 11.08.1961.

³⁹ 27.07.1958 tarihli *DP Grup Zaptı*, B.C.A., 010.09/54.159.6.15, 11.08.1961.

⁴⁰ B.C.A., 010.09/54.159.6.23, 11.08.1961; B.C.A., 010.09/54.159.6.4, 11.08.1961.

⁴¹ B.C.A., 010.09/54.159.6.5, 11.08.1961.

⁴² 09.08.1958 tarihli *DP Grup Zaptı*, B.C.A., 010.09/54.159.6.16, 11.08.1961; B.C.A., 010.09/54.159.6.4, 11.08.1961.

“Şimdi önümüzde bir hadise var. Onlar diyorlar ki Anayasanın 19. maddesine dayanarak Meclis toplansın. İç ve dış meseleleri münakaşaya açalım... Anayasanın 19. maddesinin 3. fıkrası şöyledir: Mebusların 1/5’i isterse Meclis davet edilir. Anayasayı değiştireceksin ama şimdi zamanı değil. Anayasa tadilini yapmak tehlikelidir... Şu anda Türk milletinin gözü grubun alacağı karar üzerindedir. Bundan kaçmayacağız, zira bize kaçtı derler. Bunu yani toplantıyı kabul edeceğiz. Toplanmak lazımdır, kaçmak bize yakışmaz... Arkadaşlar madem çekinmiyoruz... Muvaffakiyetimizin mütekâsif olduğu bir zamandıyız. Açık açık efkârı umumiyeye vaziyeti izah edeceğiz...”

Başsavcının iddianamesinde 8 Aralık 1958 tarihli konuşmasına dayanılarak, Tarakçıoğlu’nun muhalefetin şiddet tedbirleri alınarak sindirilmesi yönünde teklif verdiği iddia edilmiştir. Tarakçıoğlu, bir milletvekilinin “teklif” vermesi için onun imzası olan yazılı bir belgeyi Meclis veya grup başkanlığına sunması gerekliliğini hatırlatarak bu iddianın asılsız olduğunu belirtmiştir.⁴³ Dolayısıyla Tarakçıoğlu’nun DP grubunda yaptığı 8 Aralık 1958 tarihli konuşma da Başsavcı tarafından tamamen hatalı bir şekilde nakledilmişti. Savunmada, Tarakçıoğlu’nun Milli Mücadele yıllarında Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti’ni kurduğu zamanlarda bir hatırasını naklederken, Milli Mücadele karşıtı olan İstanbul gazetelerini Trabzon’a girmeleri halinde toplayıp yaktığını ifade ettiğini ve bu hatıranın Başsavcı tarafından bugünkü matbuat aleyhinde bir tedbir gibi gösterilmesinin yanlışlığına dikkat çekilmiştir. Yine Başsavcı, aynı toplantıda Tarakçıoğlu’nun sarf ettiği “...buna şiddet değil, canlılık, hayatîyet derler” şeklindeki sözleri, şiddet tedbirlerini tavsiye etmek olarak değerlendirmişti. Savunmada bu husus belirtildikten sonra Tarakçıoğlu’nun başka bir cümledeki “...şiddet politikası takip etmeyelim arkadaşlar, ama sarîh haklarımızı da müdafaa etmesini bilelim...” sözlerinin Başsavcı tarafından görmezden gelindiği ima edilmiştir⁴⁴.

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu son olarak kararnamede yer alan kendisine maddi menfaat sağladığına dair iddialara şöyle cevap vermiştir: “Kararnamede yer alan nimetlerden istifade etmiş değilim. Dört devre mebusu olduğum için 40-50 bin lira döviz almam mümkün iken bu devreler içinde bir seyahat münasebetiyle 3 bin liralık döviz satın aldım. Çocuk Esirgeme Kurumu Merkezi Komitesinde Vehbi Koç’la birlikte iki yıl parasız çalıştım...”⁴⁵ Kararnamede siyasi kimliğini ve bunun avantajlarını kullanarak kendisine maddi menfaat sağladığı iddialarının ileri sürülmesi ile Tarakçıoğlu’nun tüm servetine ihtiyati tedbir ve haciz konulmuştur. Bunun üzerine Tarakçıoğlu’nun

⁴³ B.C.A., 010.09/54.159.6.6, 11.08.1961.

⁴⁴ B.C.A., 010.09/54.159.6.24, 11.08.1961; DP Grup Zaptı, 242, 08.12.1958; B.C.A., 010.09/54.159.6.7, 11.08.1961.

⁴⁵ B.C.A., 010.09/54.159.6.8, 11.08.1961.

1950 ve 1960 yıllarında gelir beyannameleri ve yazışmaların incelemeye alındığı bir soruşturma gerçekleştirilmiştir.⁴⁶ Soruşturma sonucunda Yüksek Adalet Divanı Başkanı Selman Yörük imzası ile Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına 3 Kasım 1961 tarihli karar yazısı gönderilmiştir.⁴⁷ Bu yazıda, Divan tarafından 23 Ekim 1961 tarihinde Tarakçıoğlu'nun gayri meşru servet edinmemiş olduğunun anlaşıldığı için serveti üzerine konulmuş olan tüm ihtiyati tedbirlerin ve hacizlerin kaldırılmasına karar verildiği bildirilmiştir.⁴⁸ Dolayısı ile Tarakçıoğlu'na atfedilen maddi menfaat sağladığı şeklindeki suçlamanın asılsız olduğu, yapılan soruşturma sonucunda 1961 yılının Ekim ayında Yüksek Adalet Divanının kararı ile ortaya konulmuştur.

Savunmasında milletvekilliği boyunca şikâyet almadığını belirten Tarakçıoğlu, Yassıada'da bulunduğu ve yargılanma sürecinin devam ettiği dönemde Başsavcıya bir mektup gönderen yakın akrabalarından birisinin suçlamalarına maruz kalmıştır. İddialara göre Tarakçıoğlu, aile içerisindeki ve akrabalar arasındaki küçük anlaşmazlıklarda dahi siyasi kimliğini kullanarak baskı oluşturmuştu. Ordu-Perşembe'den Tomris Tarakçıoğlu imzası ile Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına gönderilen ve üzerinde 24 Temmuz 1961 tarihi bulunan mektup, *“Sayın Başkan, yüz karası bir devrin envanterini yapıldığı şu günlerde bu sefil insanların, milletin vekili olarak teşrii vazifesini ifa etmesi lazım gelirken uhdesine tevdi edilen bu asil otoriteyi icabında şahsi arzularının tahakkukuna medar babında...”* şeklinde ağır sözlerle başlayıp, gittikçe sertleşen bir üslup ile devam ediyordu. Mektupta Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun, politik kisvesinden yararlanarak görevini kötüye kullandığı ima edilmekteydi.⁴⁹ Bu iddia bir örnekle pekiştirilmeye çalışılmıştı. Tomris Tarakçıoğlu'nun iddiasına göre ilkokul öğretmeni olan annesi Kadriye Tarakçıoğlu, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun gelini idi. Tomris Hanım, babasının öz amcası olduğunu belirttiği Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun, 1958 yılında aile içi bir meseleden dolayı Maarif Encümeni yetkilerini ve politik şahsiyetini kullanarak sağlığı müsait olmadığı halde annesini dört çocukla Ordu vilayetinin Gül köyüne sürdüdüğünü iddia ediyordu. Bunun sonucunda da Kadriye Tarakçıoğlu, sinir buhranları geçirerek hayatını kaybetmişti. Tomris Hanım oldukça sert sözler ile mektubunu sonlandırmıştı: *“...İnsanlık yarası davasının görüldüğü şu günlerde politik salahiyetini bu kadar yakın akrabalarında bile... kullanmaktan çekinmeyen... böyle bir insandan, hakiki hüviyetinin ifşası için insanlar huzurunda bir hesap sorulmasını istirham eder, yardımlarınıza sığınırım... O karanlık devirlerden Allah Türk milletini*

⁴⁶ B.C.A., 010.09/247.760.1.94.

⁴⁷ B.C.A., 010.09/247.760.1, 03.11.1961.

⁴⁸ B.C.A., 010.09/247.760.1, 23.10.1961.

⁴⁹ B.C.A., 010.09/54.159.6.41, 11.08.1961,24.07.1961.

korusun...”⁵⁰

Akrabasının kişisel bir hırs nedeni ile kaleme aldığı ve Başsavcıya gönderdiği bu mektup, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun durumunda herhangi bir olumsuz değişime neden olmadı. Milli Mücadele yıllarından itibaren hayatı vatana hizmetle geçmiş olan Tarakçıoğlu ise hakkında ileri sürülen bu tür iddia ve suçlamalara en kısa ve net cevabı savunmasında şu sözlerle vermiştir: “...ben vatanıma hizmet etmiş bir kimseyim...”.

Yaptığı hizmetlerden bir kısmını belgelemek, cumhuriyet prensiplerine, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılığını göstermek amacı ile de savunmasına ek olarak “*Büyük Tarih Trabzon'da*” adlı, Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 1938 yılında hazırlanmış bir derleme kitabı delil mahiyetinde mahkemeye sunmuştur. Kitapta Tarakçıoğlu'nun Trabzon'da kurduğu Muallimler Cemiyeti ve Türk Ocağı gibi kuruluşların inkılâp hareketlerine yaptıkları katkılar, dönemin basınından derlenmek sureti ile yer almaktaydı.

“*Gazi Mustafa Kemal'in Trabzon'u İlk Teşrifleri*” başlığı ile başlayan kitabın ilk kısmında, Mustafa Kemal Paşa'nın Trabzon'u ilk ziyaretinde karşılanması, burada yaptığı faaliyetler, verilen nutuklar dönemin basınından derlenerek yer verilmiştir. Kitabın ikinci kısmında Mustafa Kemal Paşa'nın 27 Kasım 1930 tarihinde ikinci kez Trabzon'a gelişi üzerine Trabzon'da duyulan heyecan ve yapılan hazırlıklar hakkında bilgi verilmiştir.⁵¹ “*Büyük Türk İnkılâbının Muhtelif Çağlarında Trabzon*” başlığını taşıyan üçüncü kısımda, Türk Ocağı ve Muallimler Birliği Başkanı sıfatıyla Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun, Şeyh Sait İsyanı ve İzmir Suikastı üzerine Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği ve içeriğinde inkılâp ve cumhuriyete bağlılığını dile getirdiği telgraflar ile 28 Haziran 1926 tarihli Yeniyol Gazetesi'nde yayınlanan ve yine cumhuriyete bağlılığını vurguladığı nutku yer almaktadır.⁵² Kitabın dördüncü bölümü “*Büyük Kurtarıcı Trabzon'da*” başlığını taşıyordu. Atatürk'ün 1937 yılında yaptığı Trabzon ziyaretinin tüm ayrıntıları bu bölümde yer almıştır. Beşinci bölüm Atatürk'ün Trabzon'a yaptığı son ziyaret üzerine başta eğitimciler olmak üzere Trabzonluların hislerini dile getirdikleri yazıları içermektedir.⁵³ Kitabın sonunda “*Şeref Albümü*” kısmında ise Atatürk'ün 1924, 1930 ve 1937 yıllarında Trabzon'a yaptığı ziyaretlerle ilgili fotoğraflar yer almaktadır.⁵⁴

Tarakçıoğlu, savunmasının sonunda aleyhinde yapılan suçlamaları reddetmiştir: Anayasaya aykırı sayılan kanunlara oy vermediğini, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin daha yaralı olacağı düşüncesi ile üniversite hadiselerinden üç ay önce meclis reisliğine tevdi ettiğini, muhalefetin müzakerelerine engel teşkil

⁵⁰ B.C.A., 010.09/54.159.6.41, 11.08.1961,24.07.1961.

⁵¹ *Büyük Tarih Trabzon'da*, Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu, İstanbul 1938, s. 1-17.

⁵² *Büyük Tarih Trabzon'da*, s.20-21; B.C.A., 010.09/54.159.6.58; B.C.A., 010.09/54.159.6.58.

⁵³ *Büyük Tarih Trabzon'da*, s. 61-75.

⁵⁴ B.C.A., 010.09/54.159.6.112-124..

etmediğini, icra heyetinde, parti divanında vb.. görev almamış olduğunu, kararnamede yer alan nimetlerin hiçbirisinden yararlanmadığını, 90 kişilik takriri imzaladığını ve 97 kişilik mukavemet listesinde adının bulunduğunu, örtülü ödenekten para almadığını ve 14 yıllık milletvekilliği boyunca hakkında hiç şikayet yapılmadığını belirtmiş⁵⁵ ve beraatını istemiştir.

Mahkûmiyeti, Hastalığı ve Serbest Bırakılması

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Yassıada'da tutuklu bulunduğu dönemde sağlık sorunları yaşamış ve kızı Saadet Koper'e yazdığı mektupta bu durumu iletmıştır. Saadet Koper, babasından aldığı mektup üzerine 15 Mart 1961 tarihinde Yassıada Kumandanlığına babasının sağlık kontrolünden geçirilmesi talebinin yer aldığı bir dilekçe göndermiştir. Dilekçede, Tarakçıoğlu'nun daha önce iki kez ameliyat olduğu ve 3-4 ayda bir kontrolünün icap ettiği belirtilmiştir.⁵⁶ Talep üzerine Tarakçıoğlu, Yassıada Garnizon Hastanesine sevk edilmiş ve Bevliye uzmanı tarafından muayenesi yapılmıştır. Bevliye Uzmanı Albay Zeki Tuncer tarafından yapılan muayenede, Tarakçıoğlu'nun durumunun normal olduğuna dair rapor verilmiş ve bu rapor Saadet Koper'e iletilmiştir.⁵⁷

Yüksek Adalet Divanı cezaları tebliğ ederken, hastanede bulunan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Yüksek Adalet Divanının 15 Eylül 1961 ve 960/1 esas sayılı hükmü ile Anayasayı ihlal suçundan yani Türk Ceza Kanununun 146/3 maddesi gereğince beş yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Tutuklu bulunduğu süre göz önüne alınarak 3 yıl 3 ay 13 güne mahkûm edilmiş⁵⁸ ve 19 Eylül 1961 tarihinde Kayseri Cezaevine gönderilmiştir.⁵⁹ Cezaevinde bulunduğu sırada 13 Aralık 1961 tarihinde rahatsızlığı nüksetmiş ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Kliniği'nde yatırılarak tedavi edilmiştir.⁶⁰ Tıp Fakültesi Üroloji Kliniği 19 Aralık 1961 tarihinde verdiği raporda Tarakçıoğlu'nun cezasının devamı halinde mahkûmun hayatının tehlikeli bir hal alacağına kanaat getirmiştir.⁶¹ Rapor üzerine klinikten 22 Şubat 1962 tarihinde çıkışı gerçekleşen Tarakçıoğlu'nun, bu tarihten itibaren cezası altı ay süreyle

⁵⁵ B.C.A., 010.09/54.159.6.12, 11.08.1961; B.C.A., 010.09/54.159.6.36, 11.08.1961, 20.06.1961..

⁵⁶ B.C.A., 010.09/425.1270.2.142, 15.03.1961.

⁵⁷ B.C.A., 010.09/425.1270.2.139, 14.04.1961.

⁵⁸ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 15.08.1961 tarihinde cezaların kendilerine tebliğ edildiğini belirtmiştir. Öksüz-Usta, *a.g.e.*, s.102. Fakat Yassıada tutanakları belgelerine göre bu tarih 15.09.1961'dir. B.C.A., 010.09/425.1270.2.72, 13.03.1962; Arslan, *a.g.m.*, s.13.

⁵⁹ Tarakçıoğlu'nun verdiği bazı tarihlerde tutarsızlık bulunmaktadır. Örneğin "Kayseri'ye Hareket" başlığı altında 19 Eylül günü hareket ettiğini, "Kayseri Bölge Hapishanesindeki Hayatım" başlığında da 19 Ağustos 1961'de saat 14.15'de Kayseri havaalanına indiklerini belirtiyor. Öksüz-Usta, *a.g.e.*, s. 104-105.

⁶⁰ B.C.A., 010.09/425.1270.2.75, 13.08.1962; Öksüz-Usta, *a.g.e.*,s.107.

⁶¹ B.C.A., 010.09/425.1270.2.113, 19.12.1962.

ertelenmiştir.⁶²

Tarakçıoğlu, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının 8 Ağustos 1962 tarihli yazısı ile 9 Ağustos 1962 günü Ankara Tıp Fakültesi'nde tekrar kontrol edilmiştir. Yapılan tetkiklerde kanser bulgularına rastlanmış ve 19 Aralık 1961 tarihinden itibaren de kontrol altında tutulmuştur. Bunun sonucunda Adli Tıp Meclisi, Tarakçıoğlu'nun sağlık durumunun tutukluluk halinin devamına müsaade etmediğine ve infazının üç ay süreyle daha ertelenmesi gerektiğine dair 5 Eylül 1962 tarihli bir rapor vermiştir.⁶³

Adli Tıp Meclisi'nin 5 Eylül 1962 tarihli raporu üzerine Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Sami Uğur imzası ile "tehir" kararı verilmiş ve Tarakçıoğlu'nun hapis cezası 5 Aralık 1962 tarihine kadar ertelenmiştir.⁶⁴ Fakat cezanın tehir döneminde çıkartılan 78 numaralı af kanunu ile cezasını tamamladığı kabul edilerek 19 Ekim 1962 tarihinde serbest bırakılmasına karar verilmiştir.⁶⁵

Sonuç

27 Mayıs 1960 İhtilâli ile birlikte tutuklandıktan sonra serbest bırakılan ve 1 Haziran 1960 günü tevkif müzakeresi onaylanarak tekrar nezarete alınan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 1951 yılından itibaren DP Trabzon milletvekili olarak parlamentoda görev yapmıştır. Bu süreç içerisinde özellikle bir teknik üniversite kurulmasına dair hazırladığı kanun teklifi ile Trabzon'a büyük bir hizmette bulunmuştur.

Başsavcı, Tarakçıoğlu'nun idam cezası ile yargılanması talebinde bulunmuştur. Çünkü iddianameye göre Tarakçıoğlu, DP grubunda yaptığı konuşmalarla ve verdiği tekliflerle muhalefeti etkisiz kılmayı amaçlamış, görevini kötüye kullanmış, kendisine maddi menfaat sağlamış, öğrenci olayları üzerine Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni cezalandırmak amacıyla yeniden eski haline ifrağını istemiş ve Anayasayı ihlal eden bazı kanunlara müspet oy kullanmıştı. Tarakçıoğlu, gerek kendisi gerekse avukatı tarafından yapılan müdafaasında bu iddiaların tümüne ayrıntılı bir şekilde cevap vermiş ve delil mahiyetinde sunduğu belgelerle birçoğunun geçersizliğini kanıtlamıştır. Savunmasında belirtildiği gibi, milletvekilliği dönemi boyunca aşırı söylemlerden ve siyasi ihtiraslardan kaçınmış olmasına rağmen siyasi ortamın

⁶² B.C.A., 010.09/425.1270.2.116, 26.12.1962. Trabzon'da yayınlanan Ses gazetesinin haberine göre Tarakçıoğlu, 1962 yılının Şubat ayında tahliye edilmiştir. *Ses*, Sayı: 392, 22.02.1962. Fakat bu tarihlerde henüz tedavi görmekte olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile kesin tahliye edilmemiş sadece hastalığından dolayı sadece 6 aylık süre için serbest bırakılmıştır. Öksüz-Usta, *a.g.e.* s. 109.

⁶³ B.C.A., 010.09/425.1270.2.71, 17.08.1962; B.C.A., 010.09/425.1270.2.70, 05.09.1962.

⁶⁴ B.C.A., 010.09/425.1270.2.72, 14.09.1962.

⁶⁵ B.C.A., 010.09/425.1270.2.137, 19.10.1962..

gerginleştiği 1958 yılında genel çizgisinin dışına çıkarak olaylara kayıtsız kalamamıştır.

Bununla birlikte DP grubunda yaptığı konuşmaların içeriği incelendiğinde Tarakçıoğlu'nun diktatörce uygulamaları savunduğunu iddia etmenin realitelerden uzak olduğu görülmektedir. Tarakçıoğlu burada kanun dışı hiçbir teklifte bulunmamış, sadece hükümetin kanunun kendisine verdiği yetkiyi kullanabileceğini belirtmiştir. Bunun dışında iddianamede yer aldığı gibi Tahkikat Encümeninin kurulmasına olumlu oy verdiğini açıklamış fakat rahatsızlanarak Meclisi terk ettiği için bu encüme olağanüstü yetkiler veren kanunun oylamasında bulunmamıştır. Kendisine maddi menfaat sağladığına dair iddiaların ise Yüksek Soruşturma Kurulunun yaptırdığı tahkikat neticesinde gerçek dışı olduğu anlaşılmıştır.

1918 yılında Trabzon Muallimler Birliği Cemiyetini, 1922 yılında Trabzon Türk Ocağını kuran ve Milli Mücadele yıllarında Trabzon'daki örgütlenmelerde ön sıralarda yer alan Tarakçıoğlu'nun, cumhuriyet ilkelerinin ve inkılâplarının Trabzon'da benimsenmesinde büyük katkıları olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'e bağlılığını her fırsatta dile getirmiş ve kendisine bu yönde atfedilen suçlamalara karşı Trabzon Türk Ocağı ve Muallimler Cemiyeti başkanı sıfatı ile yaptığı çalışmalarını göstermesi amacıyla "*Büyük Tarih Trabzon'da*" adlı bir derleme kitabı savunmasına ek olarak mahkemeye sunmuştur.

Yassıada'da yaptığı hizmetler bir kenara atılan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, vatana ihanet gibi ağır bir suçlamaya maruz kalmıştır. Nitekim savunmasının sonunda yer alan şu ifadeler göstermektedir ki, devlete 48 yıl hizmet etmiş olan Tarakçıoğlu'nun hissettiği en büyük teessür, "vatan haini" ibaresi ile adının yan yana getirilmesi olmuştur: "*Memleketin irfanına siyasi ve içtimai kimliğime hitabeden dağlar gibi hizmetlerim var. Geliştirdiğim veya geliştirilmesine vasıta olduğum 10 binlerce müessif insan devletin muhtelif kıymetlerinde çalışmaktadır... Beraatıma karar vererek alnıma sürülmek istenen vatan hainliği damgasını silmenizi en derin saygılarımla istirham ederim.*"⁶⁶

Yüksek Adalet Divanı 15 Eylül 1961 tarihinde Anayasayı ihlal suçundan sanık Mahmut Goloğlu, Sabri Dilek, Fikri Karanis ve Osman Nuri Lermioğlu'nun beraatlarına karar vermiştir. Aynı suçtan yargılanan Selahattin Karayavuz, Pertev Sanaç, İsmail Şener ve Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'na 15 Eylül 1961 tarihinde beşer yıl; Haluk Çulha, Salih Z. Ramoğlu ve Hasan Polat'a ise 4'er yıl 2'şer ay ağır hapis cezası verilmiştir. İsmail Şener'in 8 Ekim 1961 tarihinde hapis cezası kesinleştirilirken, Hasan Polat 18 Ekim 1962 tarihinde serbest bırakılmıştır.⁶⁷ Yüksek Adalet Divanı'nın, 5 yıl ağır hapis

⁶⁶ B.C.A., 010.09/54.159.6.13, 11.08.1961; Tarakçıoğlu'nun Avukatı Vasfi Balkış tarafından yapılan savunmasında da, beraati istenmiştir. B.C.A., 010.09/54.159.6.24, 11.08.1961.

⁶⁷ Arslan, a.g.t., s. 446-450.

cezasına rağmen Tarakçioğlu, sağlık durumunun giderek tehlikeli bir hal alması üzerine, Af Kanunundan da yararlandırılarak 19 Ekim 1962 tarihinde serbest bırakılmıştır. Fakat rahatsızlığı gün geçtikçe ilerlemiş ve 24 Ekim 1969 tarihinde tedavi gördüğü Ankara'da vefat etmiştir.⁶⁸

⁶⁸ kstz-Usta, *a.g.e.*, s. 34.